St. Margaret public school,ROHINI
MID TERM EXAM-(2023-2024) **Sa** SUBJECT: SANSKRIT
CLASS-IX
Time: 3 hours
MM:80

सामान्यनिर्देशाः –

१) कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे सर्वं प्रश्नानि मुद्रितानि सन्ति।

२) १५ प्रश्नाः च सन्ति।

३) अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति।

४) प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।

५) उत्तरलेखनात् पूर्वं प्रश्नस्य क्रमाङ्कः अवश्यं लेखनीयः।

६) सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि।

७) प्रश्नानां निर्देशाः अवश्यं पठनीयाः।

प्रश्नपत्रस्वरूपम्-

'क' भागः	**: अपठितावबोधनम्**	**५ अङ्काः**
'ख' भागः	**: रचनात्मककार्यम्**	**१५ अङ्काः**
'ग' भागः	**: अनुप्रयुक्तव्याकरणम्**	**१०अङ्काः**
'घ' भागः	**: पठितावबोधनम्**	**३० अङ्काः**

'क' भागः अपठितावबोधनम्- १० अङ्काः

1. **अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत**-

आर्यभट्टः महान् वैज्ञानिकः खगोलशास्त्री गणितज्ञः च आसीत्। एतस्य जन्म महाराष्ट्रे ४७६ ख्रीस्ताब्दे अभवत्। एषः उच्चशिक्षार्थं पाटलीपुत्रस्थं कुसुमपुरविश्वविद्यालयं गतः। एतस्य ग्रन्थः आर्यभट्टीयम् इति नाम्ना प्रसिद्धः अस्ति। आर्यभट्टीये ग्रन्थे अङ्कगणित-बीजगणित-रेखागणित-त्रिकोणमिति-इत्यादयः विषयाः सन्ति। अयमेव शून्यस्य आविष्कारम् अकरोत्। आर्यभट्टः भास्कराचार्यस्य गुरुः आसीत्।

पृथिव्याः आकृतिः वर्तुलाकारः नास्ति अपितु आमलकवत् अस्ति। एषा सर्वैः ग्रहैः सह स्वस्मिन् अक्षपरिधौ एव परिभ्रमति। एषा सूर्यस्य परिक्रमणं च करोति। किञ्च सूर्यप्रकाशमाध्यमेन एव सर्वे ग्रहाः चन्द्रमा च प्रकाशिताः भवन्ति। भारतसर्वकारस्य प्रथमोपग्रहस्य नाम 'आर्यभट्टः' इति सुप्रसिद्धम्।

अ) एकपदेन उत्तरत- **½ x २= १**

क) कः महान् वैज्ञानिकः खगोलशास्त्री गणितज्ञः च आसीत्?

ख) कस्य प्रथमोपग्रहस्य नाम 'आर्यभट्टः' इति सुप्रसिद्धम्?

ग) आर्यभट्टस्य जन्म कुत्र अभवत्?

आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत- **2 x १ = २**

क) आर्यभट्टीये ग्रन्थे के के विषयाः सन्ति?

ख) सूर्यप्रकाशमाध्यमेन के च प्रकाशिताः भवन्ति?

इ) अनुच्छेदस्य कृते उचितं शीर्षकं लिखत- 1 × 1 = 1

ई) निर्देशानुसारं विकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरम् चित्वा उत्तरपुस्तिकायां लिखत- **1/२ x २= १**

क) "अयमेव शून्यस्य आविष्कारम् अकरोत्" अत्र क्रियापदं किम् ?

(अ) अयमेव (ब) आविष्कारम् (स) अकरोत्

ख) "आर्यभट्टः महान् वैज्ञानिकः खगोलशास्त्री गणितज्ञः च आसीत्" अत्र विशेष्यम् किम्?

(अ) महान् (ब) आर्यभट्टः (स) खगोलशास्त्री

ग) 'मृत्युः' इति पदस्य गद्यांशे किं विलोमपदम् प्रयुक्तम्?

(अ) गतः (ब) जन्म (स) आमलकवत्

'ख' भागः रचनात्मककार्यम् (१५ अङ्काः)

2. **भवान् सतीशः दिल्लीनगरे वसति। भवतः मित्रं प्रांजलः असमप्रदेशे वसति। भवान् गणतन्त्रदिवसस्य शोभायात्रायाः वर्णनं कुर्वन् मञ्जूषापदसहायतया पूर्णं पत्रं उत्तरपुस्तिकायां लिखतु-** ½ x 10 = 5

(i)...............

दिनाङ्कः ....

प्रियमित्र प्रांजल!

. ...(ii).................... **।**

अत्र कुशलं तत्रास्तु। अहं ......(iii)........ **सज्जायां व्यस्तः आसम्। अतः विलम्बेन तव पत्रस्य उत्तरं ददामि। अस्मिन् वर्षे मयापि गणतन्त्रदिवसस्य शोभायात्रायां भागः........** (iv)..... **। अस्माकं विद्यालयस्य** .....(v)........**राजपथे स्वकलायाः प्रर्दशनम् अकुर्वन्। अहं गरबानृत्यस्य ......** (vi)......... **आसम्। छात्राणां राष्ट्रगानस्य ओजस्वी ध्वनिः वाद्यवृन्दं गुञ्जितम् अकरोत्। स्वराष्ट्रस्य सैन्यबलानां पराक्रमप्रदर्शनानि, विचित्रवर्णानि परिदृश्यानि च** .....(vii)........ **अहं गौरवान्वितः अस्मि।** ....(viii)........**बाल्यावस्थायाः स्वप्नः तत्र पूर्णः जातः।** .....(ix)........**वन्दनीयौ।**

भवतः अभिन्नमित्रम्

......(x)........

मञ्जूषा

[नवदिल्लीतः, गणतन्त्रदिवससमारोहस्य, गृहीतः, कार्यक्रमे, छात्राः, सतीशः, दृष्ट्वा, नमोनमः, पितरौ, मम]

3. **प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायाः शब्दानां सहायतया पञ्चवाक्यानि संस्कृतेन लिखत-** 1 x 5 = 5

*

- [फलापणः, फलानि, फलानाम्, नरः, बालकः, बालिका, महिला, विक्रेता, कदलीफलानि, आम्राणि, क्रीणाति, धनम्, स्वीकरोति, विक्रीणाति, बहूनि, सन्ति, पृच्छति, मूल्यम्]
-

4.अधोलिखित वाक्यांनां संस्कृत भाषा अनुद्य लिखत-1x5=5

- **क** देश की शिक्षा व्यवस्था अच्छी है।
- **ख** बच्चे विद्यालय जाते हैं।
- **ग** दो मनुष्य गांव जाते हैं।
- **घ** राजा जा रहा है
- **ङ सब बालक पढ़ रहे हैं**
-

5. **रेखाङ्कितपदानां सन्धिं विच्छेदं वा लिखत-** 1× 2= 2

  - (i) <u>महाशय</u>! भवान् कदा आगच्छति?
    - (अ) मह+अशय (ब) महा+आशय (स) महा+अशय (द) महा+शयः
  - (ii) यथा रामः पठति <u>तथैव</u> श्यामः पठति।
    - (अ) तथ+ऐव (ब) तथा+ऐव (स) तथा+एव (द) त+थैव
  - (iii) सतीशः <u>वन+उत्सवम्</u> अगच्छत्।
    - (अ) वनोत्सवम् (ब) वनेत्सवम् (स) वनेउत्सवम् (द) वनूत्सवम्

6. **प्रकृति-प्रत्ययं संयोज्य पृथक्कृत्वा(विकल्पेभ्यः चित्वा)लिखत- (केवलं प्रश्नत्रयम्)** 1/2× 4 =2

- (i) **बालकाः मेलकम्............(दृश्+तुमुन्) गच्छन्ति।**
  - **(अ) द्रष्टुम्** **(ब) द्रश्टुमुन्** **(स) द्रस्तुम्** **(द) दश्तुमुन्**

(ii) **सः शब्दरूपाणि (ज्ञातुम्) ......+....... न इच्छति।**
  - **(अ) ज्ञात+उम्** **(ब) ज्ञा+तुमुन्** **(स) ज्ञा+तुम्** **(द) ज्ञातु+मुन्**

(iii) **सः जीमूतवाहनः कल्पतरुम् .... (उप+गम्+ल्यप्) उवाच।**
  - **(अ) उपगमत्य** **(ब) उपगम्त्यप्** **(स) उपगम्य** **(द) उपगत्वा**

(iv) **मातरं (नत्वा) .... पुत्रः विद्यालयं गच्छति।**
  - **(अ) नम्+त्वा** **(ब) नत्+क्त्वा** **(स) नम्+कत्वा** **(द) नम्+क्त्वा**

7.**उचिताव्ययपदैः रिक्तस्थानानि पूरयत- (केवलं प्रश्नत्रयम्)** 1× 3= 3

- (i) .... **तस्य भार्या स्नातुं गता।**
- (ii)............. **स्यूते किम् एतत् नयसि?**
- (iii) **मार्गम् ....वृक्षाः सन्ति।**
- (iv) .... **मम जन्मदिनम् आसीत्।**

●[उभयत्र, अत्र, ह्यः, एकदा

8. **उचित-विकल्पेन रिक्तस्थानानि पूरयत- (केवलं प्रश्नत्रयम्)** **1 x 3= 3**

- (i) .... **जलं, पवित्रं वर्तते।**
  - **(अ) गङ्गायाः** **(ब) गङ्गायै** **(स) गङ्गया** **(द) गङ्गाभ्याम्**

- (ii) .... प्रातः सूर्यः उदेति।
  - (अ) गगनम् (ब) गगनस्य (स) गगने (द) गगनाय
- (iii) सा नौकया .... तरतु।
  - (अ) नदी (ब) नद्यौ (स) नद्याः (द) नद्याम्
- (iv) .... तपसः फलं लभन्ते ।
  - (अ) मुनिः (ब) मुनयः (स) मुनी (द) मुनीन्

● खण्डः- 'घ'

- **पठित-अवबोधनम्-(35 अङ्काः)**

9. **अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत-**

- किन्तु बालस्य अत्र रक्षकः नास्ति। तत् किं करोमि? भवतु, चिरकालपालितम् इमं पुत्रनिर्विशेषं नकुलं बालरक्षायां व्यवस्थाप्य गच्छामि तथा कृत्वा गतः। ततस्तेन नकुलेन बालसमीपम् उपसर्पन् कृष्णसर्पः दृष्टः स तं व्यापाद्य खण्डशः कृतवान्। अत्रान्तरे ब्राह्मणोऽपि श्राद्धं गृहीत्वा गृहम् उपावृत्तः। ब्राह्मणं दृष्ट्वा नकुलः रक्त-विलिप्त-मुख-पादः तस्य चरणयोः अलुठत्।

- 1. **एकपदेन उत्तरत-** ½ · 2 = 1
  - (क) किन्तु कस्य अत्र रक्षकः नास्ति?
  - (ख) कः ब्राह्मणस्य चरणयोः अलुठत्?
- 2. **पूर्णवाक्येन उत्तरत-** 2 × 1 = 2
  - (क) ब्राह्मणः कं बालरक्षायां व्यवस्थाप्य गच्छति?
- 3. **निर्देशानुसारम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)** 1 · 2 = 2
  - (क) 'मारयित्वा' इति शब्दस्य पर्यायं चित्वा लिखत।

- (ख) ‘भक्षकः’ इत्यस्य विलोमपदं चिनुत।

- (ग) ‘नकुलः रक्त-विलिप्त-मुखपादः’ इत्यत्र विशेषणं किम्?

10. **अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत-**

- पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि जलमन्नं सुभाषितम्।
  - मूढैः पाषाणखण्डेषु रत्नसंज्ञा विधीयते।।

- 1. एकपदेन उत्तरत- ½ · 2 = 1
  - (क) कैः रत्नसंज्ञा विधीयते?
  - (ख) केषु रत्नसंज्ञा विधीयते?
- 2. पूर्णवाक्येन उत्तरत- 2 × 1 = 2
  - (क) पृथिव्यां कानि त्रीणि रत्नानि सन्ति?
- 3. निर्देशानुसारम् उत्तरत- 1 · 2 = 2
  - (क) ‘त्रीणि रत्नानि’ इत्यत्र विशेषणं किम्?
  - (ख) ‘भूम्याम्’- शब्दस्य कः पर्यायः अत्र प्रयुक्तः?

11. **अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत-**

- प्रतापः - धिङ् माम् अधन्यम्, योऽहं मातृभूमिं रक्षितुम् असमर्थः। अलं मम एतेन जीवितेन।
  - (दीर्घं निश्वसिति) (यावत् सहचराः तस्य आकृतिं दृष्ट्वा व्याकुलाः भवन्ति, तावदेव
  - सहसा प्रविशति कश्चिद् मेवाडराजपुत्रः)
- राजपुत्रः- (राजोचितं प्रणम्य) विजयतां महाराजः, विजयताम्।
- प्रतापः - (समाश्वस्य) अयि भ्रातः! कथं जयघोषं कृत्वा मां लज्जयसे?
- राजपुत्रः- देव! कथं भवान् वदति एवम्? किं न खलु कृतं भवता राज्यत्राणाय? स्वदेशं
  - स्वाधीनं कर्तुं भवता किं न सोढम्? विजेष्यते ननु भवान्!
- प्रतापः - कुतस्तावद् विजयः स्वदेशमेव त्यक्त्वा तत्परोऽहम्।

- **अ) एकपदेन उत्तरत-**
  ½ · 2 = 1
  - **१) कः आत्मानम् अधन्यं मन्यते?**
  - **२) कः जयघोषं करोति?**
- **आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत-**
  1 · 2 = 2
  - **१) प्रतापः समाश्वस्य किं पृच्छति?**
  - **२) अन्ते प्रतापः किं वदति?**
- **इ) यथानिर्देशम् उत्तरम् उत्तरपुस्तिकायां लिखत-**
  ½ · 4 = 2
  - **१) 'स्वदेशं स्वाधीनं' अत्र विशेष्यं किम्?**
  - **२) 'पराधीनम्' अस्य विलोमपदं गद्यांशात् लिखत-**
  - **३) 'जयः' शब्दस्य कः पर्यायः प्रयुक्तः?**
  - **४) 'तावदेव सहसा प्रविशति' अत्र क्रियापदं किम्?**

12. **रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत-**
1 × 4 =4

(क) **वीरगत्या** मरणमेव कल्याणप्रदं भवति।
- (ख) **सद्भिः** लीलया प्रोक्तं शिलालिखितमक्षरम्।
- (ग) माधवः **उज्जयिन्याम्** अवसत् ।
- (घ) **विद्याहीनाः** पुत्राः न शोभन्ते।
- (ङ) **ऐश्वर्यस्य** विभूषणं सुजनता।

13. **अधोलिखितश्लोकयोः अन्वयं मञ्जूषातःउचितपदानि चित्वा पूरयत-**
½ × 4 = 2 (अ) वरमेको गुणी पुत्रो न च मूर्खशतान्यपि।
  - एकश्चन्द्रस्तमो हन्ति न च तारागणैरपि।।
- **अन्वयः- एकः** (i)... **पुत्रः वरम्, न च** (ii)......**अपि, एकः** (iii)...... **तमः हन्ति, न च** (iv)…… **अपि।**

- **अथवा**

- **श्लोकस्यास्य भावार्थं मञ्जूषायां प्रदत्त-पदसहायतया पूरयित्वा लिखत**
  ½ × 4 = 2
    - **अनेकसंशयोच्छेदि परोक्षार्थस्य दर्शकम्।**
      - **सर्वस्य लोचनं शास्त्रं यस्य नास्त्यन्ध एव सः॥**
- **भावार्थः - शास्त्राणां ज्ञानम् अनेक-** (1)..........**निवारणं करोति, अन्यार्थम् अपि** (2)....... **, तादृशं शास्त्रज्ञानं** (3)................ **नेत्रसमानं भवति, यस्य तत्(शास्त्रज्ञानं) नास्ति सः** (4).............**एव भवति।**
- **मञ्जूषा – [सर्वेषाम् , अन्धसमानः, संशयानाम्, बोधयति]**

14. **परस्परं सह मेलयित्वा लिखत**- 1 × 3= 3

  - (i) **त्वदीया <u>जननी</u> धन्या।**
    - **(अ) भगिनी (ब) जनकः (स) पिता (द) माता**
  - (ii) **सा भिक्षाम् आदाय मुनेः <u>आन्तिकम्</u> आगता।**
    - **(अ) गृहम् (ब) दूरम् (स) समीपम् (द) अन्तः**
  - (iii) **कः ते उपाध्यायात् <u>अतिशयः</u> प्राप्तः?**
    - **(अ) जलम् (ब) धनम् (स) भोजनम् (द) वैशिष्ट्यम्**
  - (iv) **<u>गौरवं</u> प्राप्यते दानात् ।**
    - **(अ) सम्मानम् (ब) धनम् (स) वाहनम् (द) विद्या**

सामान्यनिर्देशाः –

१) कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे 08 **पृष्ठानि मुद्रितानि सन्ति।**

२) १९ प्रश्नाः च सन्ति।

३) अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति।

४) प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।

५) उत्तरलेखनात् पूर्वं प्रश्नस्य क्रमाङ्कः अवश्यं लेखनीयः।

६) सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि।

७) प्रश्नानां निर्देशाः अवश्यं पठनीयाः।

प्रश्नपत्रस्वरूपम्-

'क' भागः	**: अपठितावबोधनम्**	**१० अङ्काः**
'ख' भागः	**: रचनात्मककार्यम्**	**१५ अङ्काः**
'ग' भागः	**: अनुप्रयुक्तव्याकरणम्**	**२५ अङ्काः**
'घ' भागः	**: पठितावबोधनम्**	**३० अङ्काः**

'क' भागः अपठितावबोधनम्- १० अङ्काः

1. **अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत**-

आर्यभट्टः महान् वैज्ञानिकः खगोलशास्त्री गणितज्ञः च आसीत्। एतस्य जन्म महाराष्ट्रे ४७६ ख्रीस्ताब्दे अभवत्। एषः उच्चशिक्षार्थं पाटलीपुत्रस्थं कुसुमपुरविश्वविद्यालयं गतः। एतस्य ग्रन्थः आर्यभट्टीयम् इति नाम्ना प्रसिद्धः अस्ति। आर्यभट्टीये ग्रन्थे अङ्कगणित-बीजगणित-रेखागणित-त्रिकोणमिति-इत्यादयः विषयाः सन्ति। अयमेव शून्यस्य आविष्कारम् अकरोत्। आर्यभट्टः भास्कराचार्यस्य गुरुः आसीत्।

पृथिव्याः आकृतिः वर्तुलाकारः नास्ति अपितु आमलकवत् अस्ति। एषा सर्वैः ग्रहैः सह स्वस्मिन् अक्षपरिधौ एव परिभ्रमति। एषा सूर्यस्य परिक्रमणं च करोति। किञ्च सूर्यप्रकाशमाध्यमेन एव सर्वे ग्रहाः चन्द्रमा च प्रकाशिताः भवन्ति। भारतसर्वकारस्य प्रथमोपग्रहस्य नाम 'आर्यभट्टः' इति सुप्रसिद्धम्।

अ) एकपदेन उत्तरत- ½ x 4 = 2

क) कः महान् वैज्ञानिकः खगोलशास्त्री गणितज्ञः च आसीत्?

ख) कस्य प्रथमोपग्रहस्य नाम 'आर्यभट्टः' इति सुप्रसिद्धम्?

ग) आर्यभट्टस्य जन्म कुत्र अभवत्?

घ) आर्यभट्टः भास्कराचार्यस्य कः आसीत्?

आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत- 2 x 2 = 4

क) आर्यभट्टीये ग्रन्थे के के विषयाः सन्ति?

ख) सूर्यप्रकाशमाध्यमेन के च प्रकाशिताः भवन्ति?

इ) अनुच्छेदस्य कृते उचितं शीर्षकं लिखत- 1 × 1 = 1

ई) निर्देशानुसारं विकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरम् चित्वा उत्तरपुस्तिकायां लिखत- 1 x 3 = 3

क) "अयमेव शून्यस्य आविष्कारम् अकरोत्" अत्र क्रियापदं किम् ?

(अ) अयमेव (ब) आविष्कारम् (स) अकरोत्

ख) "आर्यभट्टः महान् वैज्ञानिकः खगोलशास्त्री गणितज्ञः च आसीत्" अत्र विशेष्यम् किम्?

(अ) महान् (ब) आर्यभट्टः (स) खगोलशास्त्री

ग) 'मृत्युः' इति पदस्य गद्यांशे किं विलोमपदम् प्रयुक्तम्?

(अ) गतः (ब) जन्म (स) आमलकवत्

'ख' भागः रचनात्मककार्यम् (१५ अङ्काः)

2. भवान् सतीशः दिल्लीनगरे वसति। भवतः मित्रं प्रांजलः असमप्रदेशे वसति। भवान् गणतन्त्रदिवसस्य शोभायात्रायाः वर्णनं कुर्वन् मञ्जूषापदसहायतया पूर्णं पत्रं उत्तरपुस्तिकायां लिखतु- ½ x 10 = 5

(i)...............

दिनाङ्कः ....

प्रियमित्र प्रांजल!

. ...(ii)................... ।

अत्र कुशलं तत्रास्तु। अहं ......(iii)........ **सज्जायां व्यस्तः आसम्। अतः विलम्बेन तव पत्रस्य उत्तरं ददामि। अस्म**3. **प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायाः शब्दानां सहायतया पञ्चवाक्यानि संस्कृतेन लिखत-** 1 x 5 = 5

[फलापणः, फलानि, फलानाम्, नरः, बालकः, बालिका, महिला, विक्रेता, कदलीफलानि, आम्राणि, क्रीणाति, धनम्, स्वीकरोति, विक्रीणाति, बहूनि, सन्ति, पृच्छति, मूल्यम्]

4. **अधोलिखतसंवादं मञ्जूषापङ्क्तिसहायतया पूरयित्वा पुनः उत्तरपुस्तिकायां लिखत**-1 x 5 = 5

जितेशः - हे राधिके! त्वं कुत्र गच्छसि?

राधिका - ....

जितेशः - किन्तु, विद्यालये तु ग्रीष्मावकाशः अस्ति खलु?

राधिका - ....

जितेशः - तर्हि किमर्थम् विद्यालयम् गच्छसि?

राधिका - ....

जितेशः - किं त्वं योग-प्रतियोगितायां भागं गृह्णाति?

राधिका - ....

जितेशः - कदा अन्ताराष्ट्रिय- योगदिवसः अस्ति ?

राधिका - ....

मञ्जूषा- (क) आम् विद्यालये ग्रीष्मावकाशः अस्ति । (ख) योगाभ्यासं कर्तुं विद्यालयं गच्छामि।

(ग) अन्ताराष्ट्रिय- योगदिवसः जून-२१दिनाङ्के भविष्यति।

(घ) न, योग-प्रतियोगितायां भागं न गृह्णामि अपितु अन्ताराष्ट्रिय-योगदिवसे भागं
ग्रहीष्यामि। (ङ) अहं विद्यालयं गच्छामि।

5. निम्नलिखितवर्णानाम् उच्चारणस्थानानि लिखत-(केवलं चत्वारि)
½ × 4 = 2

(i) **ह्, ज्, न्, प्- वर्णेषु कः वर्णः कण्ठ्यः अस्ति?**

(अ) ह् **(ब) ज्** **(स) न्** **(द) प्**

(ii) **'रमेशः' अत्र कस्य वर्णस्य उच्चारण-स्तानं मूर्धा अस्ति?**

(अ) म् **(ब) ए** **(स) अ** **(द) र्**

(iii) **'वागीशः' अत्र .... वर्णः दन्तोष्ठ्यः अस्ति।**

(अ) ग् **(ब) श्** **(स) व्** **(द) आ**

(iv) **'माता' अत्र 'त्' वर्णस्य उच्चारणं किम् अस्ति?**

(अ) मूर्धा **(ब) दन्ताः** **(स) कण्ठः** **(द) तालु**

(v) **'ण्' वर्णस्य उच्चारणं ....-स्थानात् भवति।**

(अ) तालु-नासिका **(ब) कण्ठ-नासिका** **(स) मूर्धा-नासिका** **(द) दन्त-नासिका**

6. रेखाङ्कितपदानां सन्धिं विच्छेदं वा लिखत- ½ × 8 = 4

(i) **<u>महाशय</u>! भवान् कदा आगच्छति?**

(अ) मह+अशय **(ब) महा+आशय** **(स) महा+अशय** **(द) महा+शयः**

(ii) **यथा रामः पठति <u>तथैव</u> श्यामः पठति।**

(अ) तथ+ऍव **(ब) तथा+ऍव** **(स) तथा+एव** **(द) त+थैव**

(iii) **सतीशः <u>वन+उत्सवम्</u> अगच्छत्।**

(अ) वनोत्सवम् **(ब) वनेत्सवम्** **(स) वनेउत्सवम्** **(द) वनूत्सवम्**

(iv) **<u>ततः</u>+<u>तेन</u> नकुलेन उपसर्पन् कृष्णसर्पो दृष्टः।**

(अ) तततेन **(ब) ततस्तेन** **(स) ततोतेन** **(द) ततष्तेन**

(v) **<u>काष्ठात्+अग्निः</u> जायते।**

(अ) काष्ठादग्निः (ब) काष्ठातग्निः (स) काष्ठाताग्निः (द) काष्ठात् अग्निः

(vi) **<u>नयनम्</u> उन्मील्य पश्य।**

(अ) न्+अयनम् (ब) ने+अयनम् (स) ने+अनम् (द) ना+एनम्

(vii) **त्वं <u>प्रतापम्</u>** + **<u>प्रति</u> इत्यस्य सन्धिं कुरु।**

(अ) प्रतापम् प्रति (ब) प्रतापं प्रति (स) प्रतापम्प्र ति (द) प्रतांप्रति

(viii) **तस्य कृते इदं <u>दिव्य+औषधं</u> वर्तते।**

(अ) दिव्योषधम् (ब) दिव्यओषधम् (स) दिव्यौषधम् (द) दिव्याषधम्

7. **उचित-विकल्पेन रिक्तस्थानानि पूरयत- (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)**
1 × 4 = 4

(i) **............ जलं, पवित्रं वर्तते।**

(अ) गङ्गायाः (ब) गङ्गायै (स) गङ्गया (द) गङ्गाभ्याम्

(ii) **............ प्रातः सूर्यः उदेति।**

(अ) गगनम् (ब) गगनस्य (स) गगने (द) गगनाय

(iii) **सा नौकया .... तरतु।**

(अ) नदी (ब) नद्यै (स) नद्याः (द) नद्याम्

(iv) **........ तपसः फलं लभन्ते ।**

(अ) मुनिः (ब) मुनयः (स) मुनी (द) मुनीन्

(v) **तस्य............ उपरि वानरः अस्ति।**

(अ) वृक्षम् (ब) वृक्षाय (स) वृक्षस्य (द) वृक्षात्

8. **उचित-विकल्पेन रिक्तस्थानानि पूरयत- (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)**

1 × 4 = 4 (i) **शिष्याः साधून् .... ।**

(अ) नमति (ब) नमन्तु (स) नमामि (द) नमामः

(ii) **ते बालाः सम्यक् अधीत्य वैज्ञानिकाः........ ।**

(अ) भविष्यतः (ब) भविष्यथ (स) भविष्यामः (द) भविष्यन्ति

(iii) **त्वं मातरं .... ।**

(अ) सेवे (ब) सेवसे (स) सेवते (द) सेवामहे

(iv) **सा चिकित्सालयम् .... ।**

(अ) गमिष्यन्ति (ब) गच्छताम् (स) अगच्छत् (द) अगच्छन्

(v) **सर्वे............. निरामयाः।**

(अ) सन्तु (ब) अस्तु (स) स्ताम् (द) स्त

9. **उचित-विकल्पेन रिक्तस्थानानि पूरयत- (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)**
1 × 4 = 4

(i) ँ .... हीनः पशुभिः समानः।

(अ) विद्याम् (ब) विद्यायै (स) विद्यया (द) विद्यायाः

(ii) **............. पुरतः पुष्पापणाः सन्ति।**

(अ) मन्दिरात् (ब) मन्दिरम् (स) मन्दिराय (द) मन्दिरस्य

(iii) **बालः .... बिभेति(भयं करोति)।**

(अ) व्याघ्रस्य (ब) व्याघ्रात् (स) व्याघ्राय (द) व्याघ्रेण

(iv) **माता .... विश्वसिति।**

(अ) पुत्रे (ब) पुत्रम् (स) पुत्राय (द) पुत्रात्

(v) **सीता............. सह वनम् अगच्छत्।**

(अ) रामस्य (ब) रामेण (स) रामात् (द) रामम्

10. प्रकृति-प्रत्ययं संयोज्य पृथक्कृत्वा(विकल्पेभ्यः चित्वा)लिखत- (केवलं प्रश्नत्रयम्) 1× 3 = 3

(i) **बालकाः मेलकम्.............(दृश्+तुमुन्) गच्छन्ति।**

(अ) द्रष्टुम् (ब) द्रश्टुमुन् (स) द्रस्तुम् (द) दश्तुमुन्

(ii) **सः शब्दरूपाणि (ज्ञातुम्) ......+....... न इच्छति।**

(अ) ज्ञात+उम् (ब) ज्ञा+तुमुन् (स) ज्ञा+तुम् (द) ज्ञातु+मुन्

(iii) **सः जीमूतवाहनः कल्पतरुम् .... (उप+गम्+ल्यप्) उवाच।**

(अ) उपगमल्य (ब) उपगम्ल्यप् (स) उपगम्य (द) उपगत्वा

(iv) **देवदत्तःलेखं (विलिख्य) ....+......+ ...... अध्यापकं दर्शयति।**

(अ) वि+लिख्+य (ब) वि+लिख्+ल्यप् (स) विलि+ख्यप् (द) वि+लिख्+ल्य

(v) **मातरं (नत्वा) .... पुत्रः विद्यालयं गच्छति।**

(अ) नम्+त्वा (ब) नत्+क्त्वा (स) नम्+कत्वा (द) नम्+क्त्वा

11. **उचिताव्ययपदैः रिक्तस्थानानि पूरयत- (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)**
½ × 4 = 2

(i) **........... तस्य भार्या स्नातुं गता।**

(ii)**............. स्यूते किम् एतत् नयसि?**

(iii) **मार्गम् ....वृक्षाः सन्ति।**

(iv) **अस्माकं परीक्षा .... भविष्यति।**

(v) **............. मम जन्मदिनम् आसीत्।**

[उभयत्र, श्वः, अत्र, ह्यः, एकदा]

12. **उचितसंख्यावाचकपदैः रिक्तस्थानानि पूरयत- (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)**
½ × 4 = 2

(i) **मम ग्रामे .... मन्दिरे स्तः।**(2)

(ii) **मम महाविद्यालये............. अध्यापकाः सन्ति।**(51)

(iii) **पाण्डवाः ....आसन्।**(5)

(iv) **वृक्षस्य अधः .... आम्राणि पतितानि सन्ति।**(39)

(v) **सप्ताहे............. दिनानि भवन्ति।**(7)

खण्डः- 'घ'

पठित-अवबोधनम्-(35 **अङ्काः**)

13. **अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत-**

किन्तु बालस्य अत्र रक्षकः नास्ति। तत् किं करोमि? भवतु, चिरकालपालितम् इमं पुत्रनिर्विशेषं नकुलं बालरक्षायां व्यवस्थाप्य गच्छामि तथा कृत्वा गतः। ततस्तेन नकुलेन बालसमीपम् उपसर्पन् कृष्णसर्पः दृष्टः स तं व्यापाद्य खण्डशः कृतवान्। अत्रान्तरे

ब्राह्मणोऽपि श्राद्धं गृहीत्वा गृहम् उपावृत्तः। ब्राह्मणं दृष्ट्वा नकुलः रक्त-विलिप्त-मुख-पादः तस्य चरणयोः अलुठत्।

1. **एकपदेन उत्तरत-** ½ · 2 = 1

(क) किन्तु कस्य अत्र रक्षकः नास्ति?

(ख) कः ब्राह्मणस्य चरणयोः अलुठत्?

2. **पूर्णवाक्येन उत्तरत-** 2 × 1 = 2

(क) ब्राह्मणः कं बालरक्षायां व्यवस्थाप्य गच्छति?

3. **निर्देशानुसारम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)** 1 · 2 = 2

(क) 'मारयित्वा' इति शब्दस्य पर्यायं चित्वा लिखत।

(ख) 'भक्षकः' इत्यस्य विलोमपदं चिनुत।

(ग) 'नकुलः रक्त-विलिप्त-मुखपादः' इत्यत्र विशेषणं किम्?

14. **अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत-**

पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि जलमन्नं सुभाषितम्।
मूढैः पाषाणखण्डेषु रत्नसंज्ञा विधीयते।।

1. **एकपदेन उत्तरत-** ½ · 2 = 1

(क) कैः रत्नसंज्ञा विधीयते?

(ख) केषु रत्नसंज्ञा विधीयते?

2. **पूर्णवाक्येन उत्तरत-** 2 × 1 = 2

(क) पृथिव्यां कानि त्रीणि रत्नानि सन्ति?

3. **निर्देशानुसारम् उत्तरत-** 1 · 2 = 2

(क) 'त्रीणि रत्नानि' इत्यत्र विशेषणं किम्?

(ख) 'भूम्याम्'- शब्दस्य कः पर्यायः अत्र प्रयुक्तः?

15. **अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत-**

प्रतापः - धिङ् माम् अधन्यम्, योऽहं मातृभूमिं रक्षितुम् असमर्थः। अलं मम एतेन जीवितेन।

(दीर्घं निश्वसिति) (यावत् सहचराः तस्य आकृतिं दृष्ट्वा व्याकुलाः भवन्ति, तावदेव

सहसा प्रविशति कश्चिद् मेवाडराजपुत्रः)

राजपुत्रः - (राजोचितं प्रणम्य) विजयतां महाराजः, विजयताम्।

प्रतापः - (समाश्वस्य) अयि भ्रातः! कथं जयघोषं कृत्वा मां लज्जयसे?

राजपुत्रः - देव! कथं भवान् वदति एवम्? किं न खलु कृतं भवता राज्यत्राणाय? स्वदेशं स्वाधीनं कर्तुं भवता किं न सोढम्? विजेष्यते ननु भवान्!

प्रतापः - कुतस्तावद् विजयः स्वदेशमेव त्यक्तुं तत्परोऽहम्।

अ) एकपदेन उत्तरत-